

FRA SKOGSAK TIL SKOGREISING

Foredrag i Norsk Rikskringkasting den 20. mai 1962.

Av herredsskogmester Hans Berg.

Det står glans av pionertida i norsk skogsaks historie. Banebryterne fra siste halvdel av forrige århundre gjorde en beundringsverdig innsats.

De måtte prøve seg fram, i en lunefull natur. Og den gang så folk på skogplanting som et formastelig påfunn.

Nå ble resultatene av pionerarbeidet så forskjellige. Men røyns-lene, både de gode og de mindre gode, fikk stor verdi for seinere tider.

— Etter hvert slutta nye optimister seg til tanken om å «kle fjellet», om å skogkle de snauve lyngheiene langs den værharde kysten. De kunne i agitasjonen sin vise til de første vellykte resultat.

De få «skogplantørene» som skulle vise veg, så langt de rakk, måtte være glad til når en og annen jordeier tok imot noen planter. Plantene ble da gjerne satt enkeltvis og i rekker langs bøgjerdet, eller i små klatter oppe i lia. Den som ville gjøre litt mer av det, måtte ty til læreren og skolebarna for å få hjelp. Opplegget for plantevirksomheten var ikke det beste. Det måtte så være den første tid.

Så kom dagen det kunne hogges litt i de beste klattplantingene. Den heldigste fikk kanskje småtømmer nok til et lite husbygg. Det var store ting for en skogsnau gard! Det var propaganda for skogens sak, propaganda som satt bedre enn store taler og vitenskapelige produksjonsundersøkelser.

Men sjøl om det år for år kom flere planter i jord, ble modnings-tida for skogsaken likevel temmelig lang.

Resultatene i marka kom ikke til å stå i rimelig forhold til de plante-kvanta som ble levert fra planteskolene. Virksomheten var mye på slump, og det kom til å gå seigt og trått utrolig lenge. Folk så de foreldete metodene fra pionertida som eneste farbare veg. Ja, så seint som etter siste krig gikk for eksempel skogsfolk og ungdoms-ledere sammen om arbeidsprogram for et fylke, et program som tok sikte på forsert skogsaksarbeid ved hjelp av skolebarn og ungdomslag.

Det er nødvendig å nevne dette som bakgrunn for de kommunale skogreisingsplanene fra året 1950.

— Ved statsstønad kom det i stand mange fredskogfelt, først og fremst i de ytre kyststrøk. Her var muligheter for å få noe gjort. Men vilkåra for lønnsam skogdyrking var både-og. Mangelen på retningslinjer førte ofte til uheldige disposisjoner, vurdert fra et økonomisk synspunkt.

I midtre og indre kyststrøk, de virkelige skogreisingsområdene, var mange både faktiske og innbilte hindringer for større bredde i arbeidet med å reise skog. En stor del av arbeidet gikk temmelig fritt for seg, med gratis planter eller planter levert til redusert pris. Det førte som regel til klattplanting. Særlig eldre skogtjenestemenn kan fortelle om det.

Heilt til skogreisingsplanene kom, hørte vi klager over at interessen var så liten, at jordskiftearbeidet gikk seint, at statsløyvingene var for små.

Stillingen var nå likevel den at det var nok utskift mark å ta fatt på. Og interessen blant bøndene var stor nok til å skape permanent skort på skogplanter. Mellom de mange problem, var «planteproblemet» det største, år etter år.

Likevel ble mye av de dyrebare plantene satt ned i urydda felt, og som regel ble det brukt altfor mange planter på målet. De forskjellige planteslag kom gjerne i jord der de ikke hørte heime, — og hvor plantene skreiv seg fra, proveniensen, var det ytterst få som spurte etter.

Fredskogfelta fikk oftest bra stell, men i de spredte klattplantingene ble etterarbeidet som regel heilt forsømt.

— Vi fikk Skogdirektørens skogreisingsplan. Den tok bare for seg arealoppgaver og mål for årlig utplanting i kommunene.

Utmarkskomiteéns Innstilling fra 1944 og innstillingen fra Skogreisingsutvalget 1949 var lyspunkt i tida. Disse utvalg var oppnevnt av henholdsvis Det norske Skogselskap og Landbruksdepartementet. Her kom oppgave over plantemark i kystdistrikta. Planlegging i utmarkene og valg av skogreisingsnemnder i den enkelte kommune var også nevnt.

I Skogreisingsutvalgets innstilling 1949 heter det:

«Noen begeistringens storbølge har ennå ikke skyllet over landet, men det har vært arbeidet jevnt og trutt. — Den sterke optimisme som preget skogreisingen tidligere, er nå avløyst av en mer nøktern og kjølig vurdering av spørsmålet. En forlanger at plantingene skal lykkes og at den skal være økonomisk forsvarlig.»

Til dette sier Skogkommisjonen i sin Innstilling I i 1952:

«Siden Utvalgets innstilling ble avgitt i 1949 er interessen for skogreisingen på Vestlandet øket sterkt, og arbeidet er kommet inn i nye former. De enkelte kommuner begynner nå å gå sterkt inn for saken, og flere og flere vedtar å gi økonomisk støtte.»

— De kommunale skogreisingsplanene var et alvorlig forsøk på å gi skogreisingsarbeidet orden og bredde, gjennom nye retningslinjer og nye metoder. Med andre ord: Et brudd med vanetenkingen i skogsaksarbeidet.

Mottoet var: *Mest mulig ny skog, på størst og best mulig areal, hurtigst mulig!*

6 år gammelt plantefelt i Hovdebygda på Sunnmøre. Fot. H. B.

Sekretæren for Utmarkskomitéen, skoginspektør Opsahl, ble straks oppglødd for retningslinjene og skreiv:

«Hele det veldige kompleks av hindringer, som var mer og mindre oppkonstruerte, er med et slag løst. Fra å være et eksperiment og en hobby er skogreisingen blitt en folkesak. — Løsningen er funnet, og ingen kan lenger stoppe det skred som er løsnet. — Nå er det hendt det som skogreisingsvenner har gått og ventet på.»

Tre år etter første planen, i 1953, hadde 150 kommuner sin skogreisingsplan. Og noen år etter var de aller fleste skogreisingskommunene med, fra sør til nord.

I dag trenger Vestlandsfylkene 25 millioner planter for året, mens de før satte ut 6 millioner.

Vi kan også gjerne se opp for Nord-Norge! Heile landsdelen satte ut 3 millioner planter før de fikk planene. I 1961 nådde bare Nordland 13.5 millioner og tok lederstilling blant fylkene i landet. Skogsfolka her gikk da også sterkt inn for den nye retningen. Et eksempel på entusiasmen der nord er at Helgeland Skogselskap på en innkjøpt lauvskoggard har reist 2 000 mål barskog på to år.

I Møre og Romsdal steig plantetallet fra knapt 2 millioner i 1950 til vel 5 millioner i 1954, og en liknende framgang hadde Hordaland i samme tidsrommet.

Enkelte kommuner tidobla plantetallet i denne perioden.

I Sogn og Fjordane var ingen begeistring for skogkulturgjenger. Bøndene skulle gjøre alt arbeid sjøl, for på den måten å bli skogminded. Det måtte heller ikke plantes mer på garden enn det eieren klarte å stelle videre.

Men så braut herredsskogmesteren i Indre Sogn med tradisjonen og satte i gang rydding og planting med gode gjenger. Resultat: Tredobling av kulturarealet på tre år, og alle parter fornøyd!

— De 13 kommunene på Søre Sunnmøre har sine planer fra åra 1950—1955, og fullplantingstid er 15 til 20 år. I 1950 var kulturarealet i distriktet om lag 650 dekar. Seinere er arealet bare for Ørsta kommune omtrent det tredoble på ett år. I 1955, da alle kommunene var kommet med, var samla kulturareal gått opp fra 650 til 5 200 dekar. Til 1962 er 64 prosent av arealet tilplanta, og de to minste kommunene på det nærmeste ferdige med programmet. Ørsta, med sine 16 000 dekar, har reist skogen på de 13 000.

— — — Planene måtte sjølsagt legges opp på forskjellig vis. På visse punkt bør det likevel ikke være for stort prutingsmonn, om en plan skal holde mål.

Det har synt seg praktisk og heldig å dele skogreisingsareala i to plantetrinn. I første gruppe kommer den gode og middels gode marka som ikke trengs til kulturbeite, oppdyrking, fortsatt produksjon av vedskog og der framdriftstilhøva er brukbare. I andre plantetrinn blir oppført de svakere boniteter, områder der framdrifta er vanskelig, lauvskog som det i første omgang er for tidlig å skifte med barskog, skogsbeite som trengs inntil videre, mark som må grøftes, og yngre, tett furuskog på granmark.

I Ørsta kommer om lag 15 prosent av skogreisingsmarka i siste gruppe. Kravet til boniteten her er at areal for første plantetrinn skal være gode nok for granarter.

Men relativt store områder med mager og grunnlendt mark i sure, forblåste lyngheier ytterst mot havet ble tatt med i mange planer. Her var ikke markert noen målsetting for skogdyrkinga, eller trukket grenser for bonitetene.

En eldre, erfaren skogsmann brukte nok *for* sterke ord den gang: «Jeg har slitt mine skosåler i konglomeraten der ute. Jeg setter ikke mine ben dit oftere.»

På den annen side veit vi at romantikk ikke bedrer boniteten. For å spare de utsatte strøk for uheldige tilbakeslag av større format kom så spesielle retningslinjer fra Skogdirektøren. De tok sikte på et forsvarlig skogdyrkingsprogram.

Når det nå kommer mer fart i gjødslinga sammen med planting av hardfør sitkagran på god bonitet, vil skogdyrkinga i de ytre kyststrøk få større verdi enn før.

— Vi har eksempel på at viktige avsnitt er oversett i nyere skogreisingsplaner.

Et par jordbruksekspertar kom etter gransking i en Hardangerkommune til at planene tok lite omsyn til beitespørsmålet. Ellers etterlyste de jordregister og uttalte at skog- og beiteplaner burde løyses i takt.

Men nå er vel forholdet det at samordninga mellom skog- og beiteinteressene først fikk sin utforming nettopp i skogreisingsplanene, og vi har sett de beste resultat i praksis.

At beiteinteressene ikke er tilsidesatt i de første skogreisingsplanene viser noen sitat fra en plan:

«Ved planlegginga blir det lagt stor vekt på å skille ut nødvendig areal for beite og oppdyrking i rimelig tid framover, for hvert enkelt bruk.»

Videre: «I andre plantetrinn inngår også mark som et bruk inntil videre må nytte til skogsbeite, men som blir til rådighet for skogdyrking når bruket har fått nok kulturbeite.»

Og til slutt: «Herredsskogmesteren eller skogreisingslederen får i planleggingsarbeidet hjelp fra fagfolk når det gjelder beite- og andre jordbruks spørsmål.»

Jordbruksfolk har da også ytt den beste hjelp både med planlegging og ved de kombinerte skog- og beitedager i bygdene. Tanken var at planlegging og realisasjon skulle gå hand i hand og at jordregisteret for utmarkene skulle komme gratis med på kjøpet. Jordregister er vel og bra, men for å sette det på spissen: Det viser seg at plantene vokser like godt uten register.

I dag blir det arbeid med felles driftsplanlegging for jord- og skogbruk. Det må absolutt være rett at også innmarka kommer inn i bildet, og det er underlig at en slik samordning ikke kom på tale før. Det må bare ikke bli for mange kokker med, slik at det — etter gammel oppskrift — blir for mye søl, i planlegginga. Opplegget må dessuten ikke bety en brems på det krafttaket som nå er så nødvendig i skogreisingssektoren, slik skrifter om emnet gir grunn til å frykte for. Det er jo vesensforskjell mellom driftsplan for skog og skogreisingsplan.

— Skogreisingsplanene ga den oversikt som måtte til for å få et ordna og effektivt arbeid i gang. Opplegget gjør det også mulig å fordele planteslag og provenienser på beste vis. Planteskolene får bare en avtaker for hver kommune — en stor forenkling — og innen kommunen sørger skogreisingslederen for plasseringa på de enkelte teiger, nede ved sjøen eller oppe i skoggrensa. Slik er det blitt mulig å løyse proveniensspørsmålet på forsvarlig vis, så langt det da ikke svikter med frøforsyninga. Mange fagfolk mener at frøforsyninga i dag gir grunn til bekymring.

— I mange strøk er den enkelte kommune sikra nok planter ved kontrakt dyrking. Her blir transporten kort. I nedbørsrike og lune bygder kan så opp til to tredjeparter av plantinga gå for seg sommer og haust. Slik blir det også lettere å holde skoggjengene i kontinuerlig arbeid.

Gjengene må bestå av fagarbeidere, folk som både kan yrket og liker det. Og en dyktig skogtekniker som leder kan vanskelig verd-

70 år gammel granplanting fra Follestadalen på Sunnmøre. Fot. H. B.

settes høgt nok. Skogreisingslederen er krumtappen i heile virksomheten.

De beste metoder og hjelpemiddel får lettere innpass der fagkunnskapen rår. Det kan ha sin verdi. Bare et skogoppsynsdistrikt sparte 70 000 kroner året på å ta i bruk et nytt planteredskap. Og de kjemiske midla i kampen mot lauvkrattet, de har revolusjonert ryddingsarbeidet.

Grunneierne tar gjerne sin tørn i gjengen, men det er både urasjonelt og risikabelt at hver enkelt felteier skal drive sprøytearbeid. Og i den forbindelse: At bonden ikke kan bli god skogbruker uten å ha gjort alt arbeid og alle handgrep i utmarka si, den teorien er en alvorlig undervurdering av bonden.

Med hjelp fra gjengene går da også etterarbeidet sin gang fra gard til gard, i tur og orden. I dag ligger relativt store areal ferdige og «lager seg til» for første tynningshogsten.

— Fra faghold er reist kritikk mot de korte fullplantingstider. Den var for Ørsta satt til 15 år, og det ga grunn til «alvorlig bekymring». Men også opplegget fra Skogkommisjonen, som tok sikte på å gjennomføre skogreisninga på Vestlandet på 60 år, måtte føre til en «konsentrert, unaturlig storplanting med alle dens ulemper», og resultatet ville bli «ustelte, tilgrodde og dårlige felt», ble det sagt. Når all mark ble tilplanta samtidig, ville også skogen på bruket bli hogstmoden til samme tid.

Men er ikke dette å se for skjematisk på saken, og å overvurdere en tenkt, framtidig ulempe?

Har en gard et lite areal, så vil det bli urasjonelt med årlig skogsdrift. For større gardar vil gjerne bonitetene skifte og gi sluttavling til forskjellig tid. På samme måte kan også fagmannen komme til med hardere tynningsblink på god, og svakere inngrep på dårligere bonitet. Dertil kommer arealene i andre plantetrinn inn i bildet, som en utjamning.

Spørsmålet om tempoet i skogreisingsarbeidet vil nok fortsatt by på mye filosofering.

Men er ikke saken i praksis såre enkel?

Å holde igjen på farten fører til tapt produksjon for garden.

Å forsømme arbeid for større tempo, må vel reknes som en slags «unnlåtelsessynd», likesom det å agitere for sakte fart kan settes i klasse med bakstrev.

De færreste kan vel i dag fatte hva skogreisinga vil bety økonomisk for landet i framtida.

Kunne såvíst all høvelig mark langs heile vår kyst bli tilplanta, ikke på seksti eller femten, men på ett år, så måtte det være aller best!

Det står alt mannshøg ungskog, teig for teig, kilometervis langs strender og lier, som resultat fra de første år. Det har ikke vært noen frykt for tempoet, eller for aldersklassefordelinga.

Kan det være rett å angre at dette er gjort, at ungskogen står der og vokser? Neppe! Ingen fryder seg mer enn den nye skogeieren.

— Det er reist tvil om folket i skogreisingsstrøka vil klare å drive skogbruk.

Ingen kan vente at bøndene her med ett slag skal tilegne seg skogeiermentalitet. Men det initiativ og den fantasi som trengs når den nye næringsvegen skal bygges ut, vil sikkert komme. Vi kan se hvordan industrien har tatt seg opp der den har fått innpass i kystdistrikta.

Men aktivt opplysningsarbeid må til. Og samarbeidsvilje er nærmest et vilkår om skogbruket fullt ut skal lykkes, her hvor eiendoms- og driftstilhøva er så spesielle.

En samordning er nødvendig, både av drifta og skogskjøtselen. Det har særlig gyldighet for grender med små gardsbruk. Her vil det nok bli spørsmål om samdrift eller en slags almenningsordning, der hogsten om nødvendig kan føres uavhengig av eiendoms grensene. Men viktigste samarbeidsoppgaven i første omgang er skogsvegbygginga.

Vår generasjon må legge grunnlaget, men får ellers lite føling med de mange og store oppgaver skogbruket i kystdistrikta vil by på i framtida.

Det blir de som kommer etter oss, som får arbeidet og gleden med å løyse oppgavene.